

Eti Alex

Strategic Survey 2013

Az International Institute for Strategic Studies kutatóközpont által kiadott Strategic Survey: The Annual Review of World Affairs¹ című kiadvány az események kronológikus összefoglalása mellett regionális bontásban vizsgálja és értékeli az adott év legfontosabb világpolitikai történéseit, ezért hasznos segítséget nyújthat a biztonságpolitikai trendek és folyamatok megértéséhez. Tanulmányunk a 2013-as Strategic Survey elemzői által legfontosabbnak ítélt eseményeket és előrejelzéseket, valamint a kiadvány két, stratégiai szintű változásokot bemutató, dél-ázsiai és európai fókuszú elemzését foglalja össze.

2012–2013 stratégiai folyamatai

Az év központi eseményévé az észak-afrikai és közel-keleti arab országokban végbemenő tüntetéssorozat vált, amely több helyen is az addigi tradicionális hatalmi struktúrák megkérdőjelezéséhez vezetett. Szíriában véres polgárháború tört ki, ami olyan magas szintre eszkalálódott, hogy a helyzet rendezése a közeljövőben szinte esélytelenné vált. Eközben Egyiptomban a megújuló tüntetéssorozatra válaszul újfent a haderő avatkozott be a politikai életbe, és eltávolította a korábban megválasztott kormányt.

Mindez nagymértékben összekapcsolódik azzal, hogy napjaink egyetlen szuperhatalma, az Amerikai Egyesült Államok új külpolitikai stratégiát alakított ki Barack Obama elnöksége alatt, s elsősorban a hazai gazdasági és szociális-jóléti intézkedéseket helyezte előtérbe a külpolitikával szemben. A washingtoni politikában háttérbe szorult a közvetlen katonai intervenciók alkalmazása, ami merőben új globális viszonyokat teremthet, hiszen az ország egy évtizeddel korábban még lelkesen vezette az Afganisztán és Irak elleni beavatkozásokat. Hogy ebben nem következett be lényegi változás, annak egyik oka Obama 2012-es újraválasztása. A másik, hogy az iraki és afganisztáni események rámutattak arra, milyen nehéz tartós és átfogó nemzetközi konszenzust elérni a katonai erő használatának kérdésében, és mindez csak még bonyolultabb lenne Szíria esetében. Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a katonai eszközök kikerültek volna az Egyesült Államok eszköztárából – hiszen Obama továbbra is fenntartja a lehetőségét az iráni nukleáris létesítmények elleni támadás megindításának –, ám ezek egyértelműen a legvégső opcióvá redukálódtak.

A globális hatalom erőközéppontja az elmúlt évek során folyamatosan Kelet-Ázsia felé tolódott el, ami több fontos következménnyel járt a régióra nézve. Kína a térség vezető államaként fontos éven van túl, hiszen Hszi Csin-pinget választották az ország vezetőjévé, akinek a legfontosabb feladata az elkövetkező évekre, hogy élénkítse a gazdaságot, és felvegye a harcot az országban dúló hivatali korrupcióval szemben. Ez több ízben is a

1 A Strategic Survey-ben található szám- és pénzügyi adatok a szintén az IISS gondozásában megjelenő The Military Balance című évkönyvből származnak.

Kínai Kommunista Párton belüli harcokhoz vezetett, amelyek közül a legkiemelkedőbb esemény Po Hszi-lajnak, a párt politikai bizottsági tagjának letartóztatása volt, miután őt és feleségét is érintettek találták egy brit üzletember meggyilkolásában. Emellett Hszi-laj családjának vagyona körül is több kérdés merült fel. Mindezzel párhuzamosan az országban jelentősen felerősödtek a nacionalista érzelmek, miután Japán több, stratégiai jelentősége miatt vitatott hovatartozású szigetet is megvásárolt magántulajdonosaitól, kiváltva ezzel Peking ellenkezését.

Az „arab tavasz” bebizonyította, hogy a spontán szerveződő mozgalmak is óriási hatást tudnak kelteni. Több távoli országban is tömegtüntetés-sorozatokra került sor, amelyek közül a legkiemelkedőbbek a Brazíliában, Törökországban és Indiában lezajlott megmozdulások voltak. Bár az esetek közvetlen kiváltó okai eltérőek voltak, a követelések meglehetősen hasonlítottak egymásra: a korrupció elleni küzdelem, a szélsőséges társadalmi egyenlőtlenségek kezelése és az általános szociális helyzet javítása, valamint átfogó gazdasági reformok végrehajtása. Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy ezek a mozgalmak – ellentétben az egyiptomi és szíriai eseményekkel – nem veszélyeztették a fennálló politikai hatalmat, és a kormányzat előbb-utóbb minden érintett országban stabilizálni tudta helyzetét.

Nem került sor azonban hasonló eseményekre a fejlett országokban, amelyek gazdasága továbbra is a 2008-as pénzügyi válság következményeit nyögi. Az Egyesült Államok jelentősebb növekedést tudott elérni a fiskális deficit csökkentésével, azonban Európa még mindig stagnálás közeli állapotban van. A legfontosabb eredménynek az eurózóna stabilizálása mondható, köszönhetően legfőképp Mario Draghinak, az Európai Központi Bank vezetőjének, aki korlátlan számban engedélyezte kormányzati kötvények vásárlását. Ennek eredményeképp élénkült a befektetői hangulat, és Olaszországban, valamint Spanyolországban is csökkent az államadósság. Mindez azonban nagy valószínűség szerint csak átmeneti megoldás lehet, a valódi gyógymódot még mindig nem sikerült megtalálni.

A fentiek mellett 2012-ben több tartósnak mondható kihívás is érte a nemzetközi rendszer működését, amelyek közül a legfontosabbnak Irán atomprogramja bizonyult. Az év során világossá vált, hogy ha nem kezdődnek tárgyalások Teherán és a nyugati országok között, akkor a konfliktus eskalálódhat a közeljövőben. Irán mellett Észak-Korea is folytatta atomkísérleteit, aminek eredményeképpen 2013 februárjában sikerrel hajtotta végre harmadik nukleáris kísérleti robbantását. A tömegpusztító fegyverek terjedése mellett továbbra is meghatározó probléma maradt a terrorizmus, amelynek elsősorban a radikális iszlamista változata jelent kihívást a nemzetközi közösség számára. Az al-Káida továbbra is folytatja merényleteit, főképp a regionális leányszervezetei útján az Arab-félszigeten, Irakban és a Maghreb-térségben. Az egyre jellemzőbb szeparált, sejtes felépítés nagyban megnehezíti a szervezet teljes felszámolását. A már említett szíriai polgárháborúban is egyre nagyobb számban vesznek részt szélsőséges muszlim fegyveresek. E hagyományosnak mondható kihívások mellett pedig folyamatosan nő a szerepe a kibertérben játszódó konfliktusoknak is.

Stratégiai szintű kihívások: a dél-ázsiai nukleáris versenyfutás

Egyre nagyobb aggodalomra ad okot a dél-ázsiai térségben zajló nukleáris fegyverkezés, azaz India és Pakisztán szembenállása. Pakisztán új, taktikai nukleáris fegyvereinek hadrendbe állításával kapcsolatban a Strategic Survey elemzői arra hívják fel a figyelmet, hogy jelentősen megnőtt az esélye egy konfliktus kitörésének, akár egy terrormerénylet elkövetése következtében is.

A két ország közötti versenyfutás már több évtizede tart: 1974-ben India „békés célú robbantást” hajtott végre sikerrel, amelynek az egyik legfőbb kiváltó oka a 12 évvel korábbi kínai–indiai határháború volt, amelyben Kína jelentős vereséget mért Újdelhire. Pakisztán Banglades megalakulását követően kezdett titkos kísérletekbe a hetvenes évek végén, és célja legfőképp India elrettentése volt. 1998-tól mindkét ország atomhatalomnak számít, miután sikeres nukleáris tesztek hajtottak végre.

Tizenöt évvel később a fegyverkezési verseny új szakaszába lépett. Napjainkra már mindkét ország legalább 100-100 robbanófejjel rendelkezik, és mindkettejüknek megvan a képessége arra, hogy tovább növelje ezt az arzenált. Pakisztán a taktikai nukleáris fegyverek és rakéták hadrendbe állításával ezt lényegében teljesen nyíltan teszi. Újdelhi és Iszlámábád is haditengerészeti nukleáris képesség kifejlesztésére törekszik, ezzel pedig jelentősen megkérdőjelezi a saját maguk által hirdetett „minimális elrettentés” doktrínáját. A problémát tovább fokozza, hogy 2007 óta nem került sor magasabb szintű politikai egyeztetésekre az esetleges csökkentések érdekében.

A fegyverkezés szempontjából az egyik legjelentősebb év 2005 volt, amikor két fontos eseményre is sor került. Egyrészt Újdelhi sikeresen megállapodott Washingtonnal arról, hogy azok az államok is kereskedhetnek nem katonai célú nukleáris anyagokkal, amelyek nem tagjai az atomsorompó-szerződésnek.² Az egyezmény alapján India a Nemzetközi Atomenergia-ügynökséggel és a Nukleáris Szállítók Csoportjával is uránium, valamint kettős felhasználású nukleáris technológiák importjáról egyezett meg. Elméletben ezt Újdelhi úgy használja fel, hogy a civil szféra energiaellátását az importált anyagokból fedezi, míg a hazai uránkészleteket a katonai fejlesztésekre tudja fordítani. Erre – és a két ország közötti egyre növekvő gazdasági és katonai különbségekre – válaszul Pakisztán is erőteljes fejlesztésbe kezdett még 2005 során, aminek keretében több plutóniumdúsító és újrafeldolgozó üzemet is építettek. A beruházásoknak köszönhetően az ország évi 10 helyett ma már évi 20 nukleáris fegyver előállítására képes. Ezzel párhuzamosan mindkét ország nekilátott a különböző hordozótechnológiák fejlesztésének is: 2011 és 2013 között több sikeres tesztet is végrehajtottak. Indiai részről pedig elkezdődött a fejlesztés egy rakétaelhárító rendszer hadrendbe állítása érdekében is.

Ahogy a két fél egyre inkább bővíti arzenálját, úgy nő a valószínűsége egy, a hidegháborúhoz hasonló szembenállás kialakulásának a régióban, még akkor is, ha ezt a stratégiai dokumentumokban mindkét oldalon tagadják. A „minimális elrettentés stratégiája” fokozatosan értelmét veszti, hiszen a minimális szintet már mind Újdelhi, mind pedig Iszlámábád jelentősen túllépte. A konfliktus eszkalálódásának veszélye pedig egyértel-

2 A szerződésnek sem India, sem pedig Pakisztán nem aláírója.

műien magas, hiszen India és Pakisztán között immár három ízben tört ki háború 1947-es függetlenségük elnyerése óta. Mindezt csak fokozza, hogy Pakisztán területén több, India-ellenes terrorista csoport is tevékenykedik, amelyek Újdelhi szerint egyértelműen Iszlámábád támogatását élvezik. További problémát jelenthetnek Iszlámábád új taktikai nukleáris fegyverei, amelyeknek az elrettentő képessége – bár rendkívül költségesek – a NATO szakértői szerint csekély. Talán éppen ennek is köszönhető az a pozitív fejlemény, hogy az ország katonai vezetése nem engedélyezte ezeknek a fegyvereknek előretolt pozíciókban való elhelyezését, sem pedig azt, hogy a hadszíntéri parancsnokok rendelkezzenek az indítási jogosítványokkal.

Mára már kijelenthető, hogy Dél-Ázsia nukleáris korszakának első szakasza nem vezetett nyílt konfliktushoz, ugyanakkor ennek további elkerülése mindkét fél felelőssége. A helyzet megoldását nagyban könnyítheti a folyamatos kommunikáció és információcsere, valamint bizalomerősítő intézkedések alkalmazása. Emellett elengedhetetlen a hidegháború tanulságainak levonása is. Az új pakisztáni kormányzat épp csak átvette a hatalmat az országban, míg Indiában 2014-ben tartanak választásokat, ami talán lökést adhat a bilaterális tárgyalások újraindításához, valamint tágabb kontextusban a régió stabilitásának helyreállításához is.

Stratégiai szintű kihívások: az európai védelmi együttműködés

Az európai országok által védelemre fordított kiadások mind a mai napig jelentősek. A kontinens államainak haderői továbbra is képesek a kollektív védelemre, azaz arra, hogy együtt megvédjék területi épségüket, valamint fontos szereplők legyenek a globális viszonylatban jelentkező válságok kezelése során. Ugyanakkor a védelmi költségvetések Európa-szerte gyorsan csökkennek, és ez egyre több katonai képesség eltűnését eredményezte az elmúlt évek során. Mindez azért is ad okot aggodalomra, mivel a szektor súlyvesztésével az egyes államok cselekvőképessége is csökkenhet, így a határaikon túli problémák alakulására kisebb ráhatásuk lehet.

Az efféle aggodalmak azonban gyakran túlzóak lehetnek, hiszen fontos hangsúlyozni, hogy a védelmi kiadások már jóval a 2008-as pénzügyi válság kialakulása előtt kezdtek zsugorodni, köszönhetően annak, hogy a hidegháború lezárulásával a térség biztonságpolitikai környezete jelentősen átalakult, és egyre kevesebb fenyegetés veszélyeztette az európai stabilitást és békét. Ez végső soron arra ösztönözte a döntéshozók nagy részét, hogy jelentős katonai képességeket adjanak fel az egyre szűkösebb gazdasági források hatékonyabb elosztása érdekében. A kontinens védelmi problémái azonban nem csak erre az okra vezethetők vissza. Sokkal fontosabbnak tűnik az, hogy a meglévő erőforrások is koordinálatlanul és egyensúlytalanul vannak jelen a szektorban. Ennek orvoslására születtek bizonyos kezdeményezések, amelyek közül a legsikeresebbnek a skandináv országokban és az angol–francia viszonylatban kialakult együttműködés mondható. Ezek lemásolása – hasonló bilaterális egyezmények és kisebb országcsoportok által – nemcsak a közeljövőben fontos katonai képességek megtartását eredményezné, de jelentős megtakarításokat lehetne elérni velük a költségvetés számára is.

A különböző kezdeményezéseknek nem feltétlenül azonos az eredete, hiszen azok származhatnak az egyes kormányoktól, haderőktől, illetve a védelmi ipar szereplőitől. A felülről lefelé irányuló programokra számtalan példa volt már a hidegháború során is, amelyeket általában a NATO terjesztett elő, és az Egyesült Államok védnöksége alatt zajlottak. Általában jellemzővé vált, hogy minél átfogóbb és nagyobb szabású egy-egy ilyen terv, annál inkább válik a politikai, katonai és bürokratikus tehetetlenség áldozatává. Több jelenleg is zajló kezdeményezés kecsegtet ezeknél nagyobb sikerrel, éppen azért, mert a hagyományos megközelítés helyett már kisebb országcsoportokra fókuszálnak a katonai képességfejlesztés során. Az elmúlt években a NATO és az Európai Unió is elindította az erre irányuló programját, előbbinél Smart Defence (okos védelem), míg utóbbinál Pooling and Sharing (képeségek közös fejlesztése és megosztása) néven. A NATO állam- és kormányfői még a 2012. májusi chicagói csúcstalálkozójukon helyezték a szövetség jövőbeli fejlesztéseinek középpontjába a Smart Defence-hez köthető vállalkozásokat. Ennek keretében összeállítottak egy 29 projektből álló listát, amelyek jelentős része a 2011-es líbiai műveletek során megmutatkozott hiányosságokhoz köthető (például logisztikai és tengerészeti járőr-repülőgépek beszerzése). Szintén pozitív fejleményként értékelhető, hogy Herman Van Rompuy, az Európai Tanács elnöke 2013 decemberére egy olyan csúcstalálkozó összehívását kezdeményezte, amelyen a tagállamok vezetőinek legfőbb témája a közös biztonság- és védelempolitika, az európai védelmi stratégia, valamint a közös katonai képességfejlesztés lesz. Mindeközben pedig 2010-ben Franciaország és az Egyesült Királyság bilaterális együttműködési szerződést írt alá, és ez hosszú távon az egész kontinens védelmi szektorának átstrukturálásához is vezethet. Az egyes eredmények beéréséhez azonban kétségtelenül időre van szükség. Az pedig, hogy a kezdeményezések sikeresek lesznek-e, nagyban függ majd attól, hogy Európa országai milyen mértékig hajlandók az együttműködésre a jövőben is.

A problémák pontos feltárásához érdemes jobban áttekinteni az európai védelmi szektor valódi helyzetét. A kontinens – egészében nézve – még ma is az egyik legjelentősebb katonai szereplő globális szinten. Az Egyesült Királyság, Franciaország és Németország is a 8 legnagyobb katonai költségvetésű ország közé tartozik, Európa pedig az ENSZ összes országát számítva a világ védelmi kiadásainak 17,6%-át adja. (Ázsia és Ausztrália részesedése 19,9, Észak-Amerikáé 42%.) A legnagyobb kihívást erre a pozícióra Kína egyre növekvő ütemű katonai fejlesztései jelentik. Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy az összeurópai költségvetés 1,8-2,8-szer magasabb a kínainál, 6-szor nagyobb egy főre és 1,9-2,8-szor nagyobb a katonai állomány teljes méretére vetítve. Az eszközök terén kétségtelenül mutatkozik néhány hiányosság, ám Európa ettől függetlenül is a legmagasabb szintű technológiákkal rendelkezik. Washingtonnál éppen csak kevesebb (2300) vadászrepülőgéppel rendelkezik, míg Peking 1800-at, Moszkva pedig csak 1200-at tart hadrendben. A haditengerészet terén a 151 cirkáló, fregatt és romboló 42 darabbal több a második helyezett Egyesült Államok hasonló flottájánál. További jelentős előnyt jelent az a magas szintű katonai tapasztalat, amelyet a kontinens államai szereztek az elmúlt évek katonai műveletei során Afganisztántól a Balkán-félszigeten át Afrika legkülönbözőbb régióig. Természetesen ezek csak kiragadott adatok, ám így is jól érzékeltetik, hogy Európa jelentős katonai potenciállal rendelkezik.

A szektorra nehezedő kihívások sokkal inkább gazdasági jellegűek. A NATO európai országai 2011-ben 260 milliárd dollárt költöttek a védelemre, ami körülbelül 11%-kal kevesebb a 2006-os értékeknél, s nagy valószínűséggel további megszorítások is prognosztizálhatóak. 2013 áprilisában Franciaország nominálértéken hat évre befagyasztotta a védelmi költségvetését, míg az Egyesült Királyság 4 év alatt összesen 8 százalékos csökkentést irányzott elő. A legdrámaibb helyzet a dél-európai tagállamok esetében alakult ki, ahol a visszaesés 2010 és 2012 között 11,9%-os volt. Az eszközhiányok egyre jelentősebbé válnak, különösen a felderítés és a hírszerzés területén, amelyek viszont elengedhetetlenek lennének a hatékony 21. századi műveletekhez. A problémát fokozza, hogy az európai tagállamok kontingenseit általában külön-külön telepítik, alkalmazzák és látják el, még a többnemzeti műveletekben is. Ehhez hasonlóan az eszközök beszerzését és a költségvetések csökkentését is többnyire külön-külön, még a szövetséges államok között is teljesen koordinálatlanul végzik, így adott esetben párhuzamos képességvesztés történik, míg közös képességfejlesztés a hiányok pótlására csak elvétve. Éppen ezért a fent említett programoknak és kezdeményezéseknek legfőképp ennek orvoslására kell összpontosítaniuk, ha hosszú távon is sikeresek akarnak maradni.

A képességhiányok egyik nagy oka az európai védelmi ipari bázis összehangolatlansága. Összességében a NATO egészét tekintve a tagállamok katonai költségvetésének körülbelül a negyedét beszerzésekre fordítják (bár az egyes tagállamok között nagyok a különbségek), azonban a forrásszűkösség következtében egyre nehezebben tarthatóak fenn a költséges beszerzési programok. Az európai védelmi kiadások csökkentésével az lenne a logikus lépés, hogy a védelmi ipar, azaz a kutatás-fejlesztés és gyártási kapacitás, valamint az üzemeltetési szolgáltatások téren is felértékelődik az együttműködés szerepe. Ugyanakkor az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatják, hogy a többnemzeti védelmi ipari együttműködések gyakran – éppen az eredeti költségcsökkentési szándékkal ellentétesen – a hatékonyság csökkenéséhez, jelentős mértékű késésekhez és költségnövekedéshez vezetnek. Ennek következménye, hogy 2008-ban Európán belül 41 – legalább 1 milliárd dolláros – beszerzési program volt folyamatban, amelyeknek csak 27%-a volt többnemzeti. A 2012-es évre a beszerzések száma 31-re esett, ám az arányszám nem változott. Emellett pedig nem is igazán találkozhatunk olyan kezdeményezésekkel, amelyek alapján kijelenthetnénk, hogy az európai kormányok megpróbálnak elmozdulni ebbe az irányba. Az egyes nemzeti védelmi ipari vállalatok az elmúlt évtizedben inkább új piacok felé nyitottak, és elsősorban Ázsiát, valamint az Egyesült Államokat célozták meg, míg a hazai beszerzési igények nem nőttek jelentős mértékben ez idő alatt.

Összességében elmondható, hogy az európai védelmi szektor kihívásainak orvoslása rövid távon nem várható. A képességhiányok továbbra is megmaradnak, ám a 21. század új típusú kihívásai egyre inkább nyomás alá helyezik a kontinens döntéshozóit, hogy változtassanak ezen a helyzeten, és cselekvőképes katonai erővel támasszák alá egyéb külpolitikai eszközeiket. Egyértelmű, hogy magasabb szintű politikai és katonai együttműködésre van szükség, ha Európa hosszú távon is meg akarja őrizni a globális szerepét és a nemzetközi rendszerben kialakított pozícióit.

További kilátások

A Strategic Survey elemzői szerint 2013-ban a taktikai megoldások váltak különösen fontossá a nemzetközi kapcsolatok alakulásában: óvatos lépések, útkeresés és „helyezkedés” jellemezte a folyamatokat. Az egyes országokban tapasztalható frusztráció, amely a cselekvési hajlandóság csökkenését eredményezte, legfőképp abból fakad, hogy a konfliktusok nagy többségét nem sikerült rendezni. Ez betudható az alapvetően rossz megközelítésnek, a stratégiai vízió és a hosszú távú tervezés hiányának, valamint a nemzetközi kapcsolatokat alakító döntéshozók hibáinak, a globális szereplők közötti érdemi együttműködés hiányának is. Az események felgyorsultak, és egyre nagyobb teret nyertek a közösségi média fórumai, valamint a folyamatosan áramló híradások minden egyes régióból – ezzel a korábnál is nagyobb hangsúlyt kaptak a szubjektív biztonságpercepció elemei.

A szíriai polgárháborúban már bebizonyosodott, hogy az ENSZ védőernyője nem képes stabilizálni a helyzetet, a regionális és ad hoc kezdeményezések viszont csak időleges megoldásokat tudnak felmutatni. Az országban tevékenykedő ellenzék immár több ezer csoportból áll, és csak egyre szétterjedtebbé válik. Mindeközben Irán és Oroszország továbbra is jelentős támogatás nyújt a kormányerőknek, amelyek így képesek tartani pozícióikat. Végso soron úgy tűnik, hogy a globális, regionális és helyi szereplők sokasága közt a szíriaiaknak maguknak kell megtalálniuk majd a megoldást a rendezésre.

Irán továbbra is folytatja nukleáris fegyverkezési programját. Washington mellett lényegében az egész öböltérség aggodalommal figyeli Teherán aspirációit, és kiváltképp Száúd-Arábia, valamint az Egyesült Arab Emírségek adtak hangot ennek kapcsán fenntartásaiknak. Rajtuk kívül az ellenzék táborához tartozik természetesen Izrael is, amelynek számára alapvető fenyegetéssé válna, ha Irán eléri célját. A helyzet rendezésére tett diplomáciai erőfeszítések eddig csak csekély eredményt hoztak. Ezek közül a legfontosabb, hogy nem került sor katonai konfliktusra, és Irán a bevezetett szankciók és korlátozások következtében átmenetileg nem képes arra, hogy bővítse nukleáris kapacitásait. Izrael számára megnyugtató lehet, hogy úgy tűnik, Washington minden eshetőségre felkészült. Az új iráni elnök stabilitást hozhat a régió számára, valamint a gazdasági szankciók is lassíthatják a teheráni atomprogramot.

A Közel-Kelet tágabb kontextusában vizsgálva a helyzetet, elmondható, hogy az „arab tavasz” végül általános kiábrándultságot okozott szinte minden országban. A kormányok többsége már közel sem olyan pozitív megítélésű, mint hatalomba kerülésük idején, míg több helyen a kiújuló elégedetlenség tüzelte tüntetések zavargásokhoz vezettek. A líbiai NATO-beavatkozás hatalmi vákuumot teremtett, destabilizálva az egész országot, ráadásul óriási mennyiségű fegyver került illetéktelenek – szélsőséges, szervezett bűnözői és terrorista csoportok, vallási vagy etnikai alapon szerveződő milíciák – kezébe, és ennek következtében folytatódhat a Száhel-térség radikalizálódása.

Mindeközben Oroszország külpolitikai stratégiáját egyre inkább a belső problémák határozzák meg. Az ország – hasonlóan az Egyesült Államokhoz – deklarálta Ázsia és a csendes-óceáni térség geopolitikai felértékelődését. Moszkva, bár továbbra is globális célokat tűz ki maga elé, gyakorlatilag egyre inkább a saját közvetlen szomszédságára fókuszál csupán (például az orosz–fehérorosz–kazah vámunió megvalósítására). Általános-

ságban elmondható, hogy Oroszország belpolitikai prizmán keresztül nézi a külpolitikát, ami hosszú távon nagyobb bizonytalanságot eredményezhet a régióban.

Kína felemelkedése várhatóan továbbra is folytatódik. Ahogy nőnek az ország kemény és puha hatalmi képességei, úgy valószínűsíthető, hogy Peking retorikája is élesedni fog, és egyre inkább hangot ad majd területi követeléseinek a szomszédos államokkal szemben. A Japánnal való viszony ebből eredően egyre feszültebb, ami azt eredményezheti, hogy a következő évek során Délkelet-Ázsia lehet a globális kihatású érdekkonfliktusok egyik legjelentősebb színtere.

A nemzetközi rendszer kihívásai mellett azonban érdemes megemlíteni a technológiai fejlődés vívmányait is, amelyek jelentősen átalakíthatják a globális (erő)viszonyokat is. Ahogy a kibertér egyre fontosabbá válik, úgy nő a fenyegetések köre is. A becslések szerint míg 2000-ben az adatok 75 százaléka volt nem digitális formátumú, addig 2013-ra a digitális formátumban tárolt adatok aránya elérte a 98%-ot. Az információs társadalom kialakulása, az új infokommunikációs rendszerek megjelenése, valamint fokozott sebezhetősége és az elektronikus hálózatoktól való egyre nagyobb függőség drasztikus módon alakíthatja át a nemzetközi kapcsolatok és konfliktusok jellegét a közeljövőben.